

Read Online

Nicholai Studies, Vol. III, No. 6 (2023): 187–196.

DOI: <https://doi.org/10.58199/nicholaistudies/ns.2023.3.6.187-196>

UDC: 271.2-1 Николај Велимировић, свети(042)

271.2-4 Николај Велимировић, свети(042)

Received: March 20th, 2023. Accepted: June 8th, 2023.

There is no Reality in this World until it comes down from Heaven

Zlatko Matic

Faculty of Orthodox Theology at the University of Belgrade

✉ zmatic@bfspc.bg.ac.rs

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3104-0975>

Abstract: The following paper is the address that is communicated at the promotion of the collection of articles *Bishop Nikolaj Velimirović: Old Controversies in Historical and Theological Context* in Belgrade, on March 14, 2023.

The paper focuses on two specific topics — two discourses in the prophetic opus of Bishop Nicholai as a counterpart to the Old Testament messianic places in relation to their New Testament fulfillment. Those lofty but controversial prophecies of Nicholai are: **1)** criticism of Europe and deified and untouchable European values, and **2)** the question of truth and its reification in the modern world.

1. Contemporary Europe, Nicholai loudly warned, has abandoned Christianity, the Gospel, and the Church, because those three realities did not withstand the criticism of pan-European reason. That is why the Bishop criticizes Europe very harshly. Because of this, Europe is ardently criticized by Fr. Justin Popović. Because of this, Pope Benedict XVI also sharply criticizes Europe. Maybe the theologians are one-sided. What do modern analysts who are not theologians tell us about this topic? The Polish philosopher Henryk Dominik Skolimowski (1930–2018) equally sharply criticizes the Western world, shaped according to Aristotle's mold. In his opinion, the entire Aristotelian, and with it, Thomistic view of the world “disintegrated into

pieces. All consistency is gone.” Man experienced alienation from his knowledge and his values, traditional values.

It is unlikely that Skolimowski read Nicholai, but they sound almost the same. Rationality has become an apocalyptically powerful weapon, I would say that its consequences can be seen in the smoke of Auschwitz and Hiroshima, and today they threaten to overcome even that evil.

2. Due to his ecumenical openness, promotion of interreligious dialogue, and underlining his views on Christians before Christ, prophets, and outside the Chosen People, Bishop Nicholai suffered criticism for syncretism and relativization of the truth. With these stated positions, we see the Serbian Saint, contrary to all myopic visions that follow him, as a prophet and forerunner of the comprehensive establishment of the original Orthodox theological concept of truth. Today, it is impossible to talk about truth as a formed and given reality, as a petrified objectified thing with which reason agrees. No matter how strange it may seem, it should not frighten our theology. The Orthodox Church is precisely based on the teaching that truth is an event. The truth arises in the *process of communion*: it has no dogmatized value, and all this is due to the identification of truth with Christ himself, that is, with a living, free personality. The Church and the world (and thus other God-seekers) can participate in the formation of truth, through its occurrence. Instead of starting from the position of possessing the truth, the Church could be the bearer of the maieutic method of giving birth to the truth, in a free dialogical process of listening to the longings and hopes of concrete people of the 21st century. Thus, we would find ourselves on the path to the creation of truth, rather than its definitive self-affirmation within the boundaries of our own denomination. Why wouldn't many prophets be creative companions on that road? Knowing who the Truth is, we are not afraid of the outcome of the journey.

The dialogical challenge, therefore, sets Christianity and the world before the task of changing, which is not foreign to Christianity, if it is understood as the Church, and not as an armored religious collective, if it is understood as a living community, which is on the way to the future Last Event, to the abolition of death, as the only — eternal

Truth. In poetic theological terms of Saint Nikolai, who was transfigured in Ohrid, let's say: "There is no ... *reality* in this world until it descends from heaven" (*Prayers by the Lake*, 48). Until then, let's *create* truth (I underline the verb *create*, because according to the words of the beloved Apostle John, children of God *create* truth, 1 John 1:6) and let's create it together. The Serbian Chrysostom underlines the word *together* and manifests himself as a forerunner of a pluralistic vision of truth, a postmodern, always new Christ, that Nazarene from the first century. If we believe that He is the origin of the road, because He is with us, we will not be afraid of the road itself. If, on the other hand, we believe that He is that Way, we will rush towards it, just as the Saint Bishop did, to multiply the number of companions.

Key words: Bishop Nikolai Velimirovich (1881–1956), criticism of deified European values, reification of truth, modern world, Henryk Dominik Skolimowski (1930–2018).

Figure 1. Promotion of the collection of articles *Bishop Nikolaj Velimirović: Old Controversies in Historical and Theological Context* in Belgrade, on March 14, 2023. (Source: The Institute for Balkan Studies of the Serbian Academy of Sciences and Arts, <https://www.balkaninstitut.com/>)

Нема стварности у овом свету, док с неба не сиђе¹

Златко Матић

Православни богословски факултет Универзитета у Београду

✉ zmatic@bfspc.bg.ac.rs

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-3104-0975>

Апстракт: Два дискурса у пророчком опусу Владике Николаја стоје као пандан старозаветним месијанским местима у односу на њихово новозаветно испуњење. Ова узвишена, али контроверзна Николајева пророштва јесу: 1) критика Европе и деификованих и недодирљивих европских вредности, и 2) питање истине и њене реификације у савременом свету.

Кључне речи: Епископ Николај Велимировић (1881–1956), критика деификованих европских вредности, реификација истине, савремени свет, Хенрик Сколимовски (1930–2108).

Уводна реч

Преосвештени архијереји, цењени домаћини, учена господо професори, поштоване даме и господо, браћо и сестре,

Част ми је што могу да учествујем у промоцији зборника радова, зборника озбиљних академских студија високог научног нивоа, које интердисциплинарно анализирају личност једног светитеља Цркве Тројичног Бога, Светог Владике Николаја Велимировића (1880–1956). Та част која ми је припа-

---

¹ Беседа на промоцији зборника V. Cvetković, D. Bakić (ed.), *Bishop Nikolaj Velimirović: Old Controversies in Historical and Theological Context* (Belgrade: Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts — Los Angeles: St. Sebastian Press, 2022), одржаној у уторак 14. марта 2023. године у Атријуму Народног музеја Србије у Београду.

ла, повезана је са изразитом одговорношћу коју сам преузео, још када сам прихватио да будем рецензент ових научних доприноса, који разматрају мноштва старих контроверзи, које прате Светог Николаја, у њиховом историјском и теолошком контексту. Те недоумице, несугласице и полемике, пратиле су жичког и охридског Светитеља током његовог живота, али су се, сматрам, *инијензивирале* након његове смрти, 18. марта 1956. године, *расијамсале* повратком његових моштију у Лелић, 1991, а усијање добиле званичним проглашавањем Владике за светитеља, 2003. Тиме, управо таквим живим интересовањем за једног човека који је напустио овај свет пре скоро седам деценија, показало се да је он још присутнији у свом одсуству, што је једна од историјских одлика есхатолошке светости. Претпостављам да ћете ме, као богослова, разумети што ћу ја овом приликом вашу пажњу усмерити ка неким контроверзама, које као сенка прате Николаја, али ћу о њима говорити примарно у *теолошком* контексту. А тај, богословски контекст, за нас, људе Цркве, увек значи — дискурс актуелности, аспект савремености теме која се третира или личности о којима говоримо. Које *савремене* теолошке теме, дакле, налазимо у пророчком опусу нашег Светитеља? Питања која желим да поставим трасирана су већ, првенствено прилозима у зборнику, а одговори које ћу понудити усмерени су мишљу Владике Николаја.

За ову свечану прилику изабрао сам само две теме, и обе припадају спектру проблема због којих су Владика често нападали и оспоравали. Та два дискурса у пророчком опусу Владике Николаја видим као пандан старозаветним месијанским местима у односу на њихово новозаветно испуњење. Та узвишена, али контроверзна Николајева прошлост су:

1. критика **Европе** и деификованих и недодирљивих европских вредности,
2. питање **истине** и њене реификације у савременом свету.

1. Николајева критика деификоване Европе

Савремена Европа, гласно је упозоравао Николај, напустила је хришћанство, Јеванђеље и Цркву, јер те три реалности нису истрпеле критику свеевропског инструменталног разума. Због тога Владика Европу врло оштро критикује. Због тога је ватрено критикује и о. Јустин Поповић. Због тога је жустро критикује и папа Бенедикт XVI. Оставимо теологе, можда су једностранни. Шта нам о тој теми говоре савремени аналитичари који нису богослови? Пољски филозоф Хенрик Сколимовски (Henryk Skolimowski, 1930–2018), подједнако бритко критикује западни свет, обликован према Аристотеловом калупу.² Следујући Аристотелу, западни мислиоци су уздигли на највиши трон разум, истину и рационалност, потирући мистику и духовност. Западна философија, као независна потрага за знањем које ослобађа, није довела до достојанственог и срећнијег живота, тврди овај оксфордски професор. „Постали смо крути, рационални људи“,³ који су створили свој свет „хладних чињеница, клиничке објективности и научног разума“⁴. Хладна, уздржана рационалност непрекидно се додатно појачава. Шта је онтолошка позадина тих избора? Уместо философије процеса (догађања), коју је Запад могао наћи код Хераклита, изабрао је ону есенцијалистичку или атомистичку, која је поступно добијала свој савремени вид у аналитичкој и рационалистичкој философији.

² Уп. Хенрик Сколимовски, „О лепоти и неопходности философије“, *Зенит: магазин за књижевност, уметност и философију*, година II, број 5 (јул 2007): 4–10.

³ Сколимовски, „О лепоти и неопходности философије“, 5.

⁴ Henrik Skolimowski, „Znanje i vrednosti“, *Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, br. 38 (1977): 51–65, 58.

„Nešto se dogodilo između 1700. i 1900. godine: Čovek je bio prepolovljen. Čovekovo saznanje odvojeno je od njegove suštine, njegovih vrednosti, od njegovih transcendentálnih preokupacija. Saznanje je izolovano, smešteno u posebno skladište zvano mozak“.⁵

Ниједан философски правац није увидео, нити увиђа да је „рационалност постала изузетно разорно оружје“ и „не схвата шта се десило“.⁶ На крају се читав аристотеловски, а са њим и томистички, поглед на свет „распао у парампарчад. Сва доследност је нестала“.⁷ Ток је врло логичан и може се пратити:

„Продор егзактних наука и све већи значај научних објашњења, ... остварен је као пропратна појава умањивања значаја сфере *традиционалних* вредности“.⁸

Човек је доживео отуђење од свог знања и својих вредности, предањских вредности.

Не верујем да је Сколимовски читао Николаја, али звуче скоро исто. Рационалност је постала апокалиптички снажно оружје, рекао бих да се њене последице сагледавају у диму Аушвица и Хирошима, а данас прете да и то зло превазиђе. Овако, са жалом, а не злурадо, самодовољну и егостичну Европу критикују само они који је воле и желе јој да поново буде млада благвесница живота. На све то је указивао Свети Владика Николај, па зато и назвах ову визију првим пророчким местом у његовој мисли.

---

⁵ Skolimovski, „Znanje i vrednosti“, 60.

⁶ Сколимовски, „О лепоти и неопходности философије“, 4.

⁷ Сколимовски, „О лепоти и неопходности философије“, 7.

⁸ Skolimovski, „Znanje i vrednosti“, 51.

2. Критика реификоване истине у опусу Владике Николаја

Због своје екуменске отворености, промоције међурелигијског дијалога, подвлачења ставова о хришћанима пре Христа, пророцима и ван Изабраног народа, Владика Николај је трпео критике за синкретизам и релативизацију истине. Овим својим наведеним ставовима, српског Светитеља видимо, супротно свим кратковидим визијама које га прате, као пророка и претечу свеобухватног васпостављања изворног православног *догословској* појма истине. Данас је немогуће говорити о истини као формираној и датој реалности, као окамењеној објективизованој ствари са којом се разум саглашава. Ма колико изгледало чудно, то нашу теологију не треба да плаши. Православна Црква управо почива на учењу да је *истина* догађај, да настаје у процесу заједничарења, да нема догматизовану вредност, а све то због идентификације истине са самим Христом, дакле са живом, слободном *личношћу*. Црква и свет (а тиме и други боготражитељи) могу учествовати у *формирању* истине, кроз њено догађање. Уместо да полази са позиција поседовања истине, Црква би могла да буде носилац мајеутичког метода порађања истине, у слободном дијалошком процесу ослушкивања чежњи и нада конкретних људи XXI века. Тако бисмо се нашли *на њишћу* стварања истине, пре него њеној дефинитивној самоафирмацији у границама сопствене деноминације. Зашто на том путу не би били креативни сапутници многи пророци? Знајући ко је Истина, не бојимо се исхода путовања.

Дијалошки изазов, дакле, поставља хришћанство и свет пред задатак да се мењају, што није страна хришћанству, ако се схвати као Црква, а не као оклопљени религијски колектив, ако се схвати као жива заједница, која је на путу ка будућем Последњем догађају, укидању смрти, као јединој – вечној Истини. Поетским богословским изразима, на

Охриду преображеног Светитеља Николаја, рецимо: „Нема ... *сйварносїи* у овом свету, док с неба не сиђе“ (*Молиїве на језеру*, 48). До тада, *сйварајмо* истину (подвличим глагол стварати, јер према речима љубљеног апостола Јована, деца Божја творе истину, 1. Јн. 1, 6) и стварајмо је *заједно*. Српски Златоусти подвлачи реч *заједно* и пројављује се као претеча плуралистичке визије истине, постмодерног, увек новог Христа, оног Назарећанина из првог века. Ако верујемо да је Он исходиште пута, јер је са нама, нећемо се бојати ни самог пута. Ако, пак, верујемо да је Он тај Пут, хитаћемо ка томе, баш као што је то чинио Свети Владика, да умногостручимо број сапутника.

3. Закључак

Поштовани саговорници, дозволите још неколико закључних синтетичких мисли.

Како у старозаветној, тако и у новозаветној Цркви, Господ активно дела и учествује у реализацији историје спасења. С времена на време, Тројични Бог походи свој народ, али то не чини на неки спиритуални начин, него врло опипљиво и телесно — увек преко човека. У првој половини прошлог века, свим хришћанима наше Свете Цркве послао је Бог пророка. Изабрани хришћански народ Цркве српских и поморских земаља у лику Владике Николаја могао је да чује шта Бог поручује својем народу. Могао је, понављам, није морао. Како обично бива у кризним епохама, род изабрани не слуша глас пророчки и приања уз туђе идоле. А свог пророка, а са њим и свога Бога, осуђује и прогања, иако их он сам на време упозорава: „Не убијај пророке своје, јер убиство је самообмана сенки“ (*Молиїве на језеру*, 48). Род не жели пророка, па он за њих постаје: превртљивац, лукави опортуниста, исто-времено и антизападњак и антиекумениста, националиста и издајник националних интереса, антисемит и екумени-

ста, традиционалиста и модерниста, интегралиста и еклектичар... Многе од ових осуда понављају се од краја прошлог века до данас и поклапају са оним, често и без суда, пресудама од 1945. до 1956. године. На њих је Свети Владика одговарао речима постојаног Христовог сведока: „А ја стојим окренут Истоку, и знам поуздано да ће се сунце ускоро родити. Јер видим зору како се румени. Дођи, Господе, моја Те нада чека“ (*Молијтве на језеру*, 33).

Зборник који промовишемо позива нас на јеванђељски напор зарањања у дубине: Хајде на дубину (уп. Лк. 5, 4), забаците дубље, *Duc in altum!* Ове речи Христос упућује рибарима апостолима, али сматрам да ове речи упућују нама и уредници и аутори овог изванредног зборника. Апостоли су послушали Учитеља и „уловише велико мноштво риба“. Они који послушају позив на дубоко зарањање у анализу прилога зборника који промовишемо, пронаћи ће обиље духовне користи и академског ужитка, баш као што је то доживео рецензент овог дела. Честитам од срца свима који су допринели настанку овог штива, а вама поштоване даме и цењена господо захваљујем на указаном стрпљењу и љубави.

* * *

Библиографија | Bibliography

- Сколимовски, Хенрик. „О лепоти и неопходности философије“. *Зенић: маџазин за књижевност, уметност и философију*, година II, број 5 (јул 2007): 4–10.
- Skolimovski, Henrik. „Знање и вредности“. *Kultura: časopis za teoriju i sociologiju kulture i kulturnu politiku*, br. 38 (1977): 51–65.
- Cvetković, V., and D. Bakić (ed.). *Bishop Nikolaj Velimirović: Old Controversies in Historical and Theological Context*. Belgrade: Institute for Balkan Studies, Serbian Academy of Sciences and Arts — Los Angeles: St. Sebastian Press, 2022.

* * *